

BUYRAK KASALLIKLARIDA KUZATILADIGON MUAMMOLAR

*Ismoilova Durdonaxon Zoxid qizi
Andijon Abu Ali ibn Sino nomidagi
jamoat salomatligi texnikumi
Hamshiralik ishi kafedrasasi o'qituvchisi*

Annotatsiya: Buyrak yetishmovchiligi — buyrak faoliyatining pasayishi sindromi. To'satdan (o'tkir) yoki sekin-asta (surunkali) ro'y beradi. Ko'p qon yo'qotish, mexanik shikastlanish tufayli qon bosimining pasayib ketishi yoki bemorning qon guruhiga moye kelmaydigan qon quyish, tok urishi, septik abort va boshqa; dorilar va boshqa metall tuzlaridan zaharlanish oqibatida buyrak parenximasining shikastlanishi; siydik yo'lining o'sma yoki buyrak toshlari bilan bekilib qolishi, shikastlanish tufayli ikkala buyrak zararlanishi o'tkir Buyrak yetishmovchiligiga sabab bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar: Buyrak yetishmovchiligi, Buyrak patologiyasi.

Ma'lumki, buyraklar qorin bo'shlig'ida, umurtqa pog'onasining ikkala tomonida pastki orqa darajasida joylashgan juft organlardir. Buyrak funksiyasi ortiqcha suyuqlik va metabolizmning chiqindilarini chiqarib yuborish bilan cheklangan, degan fikr mutlaqo noto'g'ri. Aslida, buyraklar butun organizmning to'liq ishlashida hal qiluvchi rol o'ynaydigan va u uchun ko'plab hayotiy jarayonlar uchun mas'ul bo'lgan organdir.

Foto: Pinterest

- Kaliy tuzi, xlor, vodorod, kalsiy, magniy va bikarbonatlar kabi minerallar va boshqa kimyoviy moddalarni tartibga soladi. Organizmdagi suyuqlikning optimal tarkibini saqlaydigan buyraklardir. Patologiya holatida yuqoridagi moddalarning konsentratsiyasi nomutanosiblikka olib keladi, bu yurak ritmining buzilishiga, mushaklar faoliyatining o'zgarishiga, suyak, tishlarning holatining yomonlashishiga va boshqa salbiy oqibatlarga olib kelishi mumkin.
- Turli xil gormonlar (renin, aldosteron, angiotenzin, prostaglandin va boshqalar) ishlab chiqarilishi va organizmdagi suv va tuzning tartibga solinishi ham bevosita buyraklar faoliyatiga bog'liq.

- D vitamini gormonal shaklga aylanadi va buyraklar tufayli faollashadi, bu esa oziq-ovqatdan kalsiyning soʻrilishini, suyak va tishlarning normal oʻsishini taʼminlaydi.

- Gemoglobin darajasi ham bevosita buyraklar ishiga bogʻliq, chunki eritropoetin aynan shu organlarda sintezlanadi — qizil qon tanachalari yoki eritrotsitlar ishlab chiqarish uchun javob beradigan gormon. Buyrak kasalligi bilan uning ishlab chiqarilishi kamayadi, bu anemiyaning asosiy sababiga aylanadi.

Buyraklar faoliyatining xilma-xilligi tufayli uning buzilish belgilari turlicha. Quyida ularning eng asosiylari bilan tanishtiramiz.

Qoida tariqasida, ogʻriq organizmdagi noxush jarayonlarning birinchi signalidir, aksariyat hollarda bu buyrak patologiyasiga xos emas. Istisno tariqasida buyrak va peshob yoʻllari bilan bogʻliq bir qator kasalliklardir – bularga urolitioz, polikistik kasallik va boshqa baʼzi kasalliklar kiradi.

Kistalarning mavjudligi yoki buyrak toshlarining harakatidan kelib chiqadigan mexanik bosim chidab boʻlmas ogʻriqlarga olib kelishi mumkin. Yuqoridagi tashxislarni tasdiqlash va buyrak sohasidagi noqulaylik sababini aniqlash uchun minimal klinik va instrumental tekshiruv yetarli. Buyrak funksiyasining pasayishi va natijada buyrak yetishmovchiligining rivojlanishi ogʻriq bilan birga kuzatilmaydi.

Shish — buyrak funksiyasi buzilishining eng keng tarqalgan belgilaridan biri. Ular asosan yuz sohasi, ayniqsa, koʻz qovoqlari, shuningdek, oyoq va qoʻllarda kuzatiladi. Shish yurish paytida noqulaylik tugʻdiradi. Buyraklar ishidagi muammo yomonlashgani sababli shish sindromi tobora kuchayib boradi. Kuchli shishning toʻsatdan paydo boʻlishi koʻplab buyrak kasalliklarining boshlanishiga xosdir. Shishning buyrak patologiyasining oʻziga xos belgisi emasligini aniq tushunish kerak. Buyrak yetishmovchiligining oxirgi bosqichida ham ularning mavjudligi majburiy boʻlmaydi. Buyrak funksiyasining buzilishi bilan bir qatorda, shish boshqa koʻplab jiddiy kasalliklarda uchraydi va toʻliq tekshiruvni talab qiladi.

Buyrak faoliyati yomonlashganda, zaharli moddalar organizmda tabiiy ravishda toʻplanadi, bu oxir-oqibat ishtahani yoʻqotish, koʻngil aynishi, qayt qilish va oshqozon-ichak traktining boshqa koʻplab kasalliklariga olib keladi. Terining va shilliq qavatining qichishi koʻrinishi bilan birga boʻlishi mumkin. Tibbiy maʼlumotsiz bunday alomatlarni buyraklar bilan bogʻlash juda qiyin, shuning uchun agar ular paydo boʻlsa, murakkab diagnostika va mutaxassis maslahati zarur.

Yuqori qon bosimi ham buyrak kasalligining mumkin boʻlgan alomati hisoblanadi. Gipertoniyaning oʻzi buyrak yetishmovchiligi uchun xavf omili ekanligini esga olish kerak. Shuning uchun qon bosimining oshishi buyrakning shikastlanishiga olib keladi va buyrak funksiyasining buzilishi, oʻz navbatida, gipertoniyani yomonlashtiradi. Shuning uchun har qanday holatda ham qon bosimini nazorat qilish tavsiya etiladi.

Buyraklar qon aylanishida bevosita ishtirok etadi: aynan ularda eritropoetin ishlab chiqariladi — bu qizil qon hujayralari ishlab chiqarilishi tufayli qondagi gemoglobinning normal darajasini ta'minlaydigan gormon. Buyraklar tomonidan eritropoetin sintezining pasayishi ularning ishi buzilgan taqdirda anemiyaga olib keladi, bu bir qator alomatlar bilan tavsiflanadi: zaiflik, charchoq, terining rangsizligi, soch to'kilishi, tirnoq plastinkasining mo'rtligi va boshqalar.

Anemiya ham buyrak yetishmovchiligining o'ziga xos belgisi emas, lekin ba'zida uzoq vaqt davomida gemoglobinning pasayishi buyraklar faoliyatining yagona belgisidir. Bu bevosita buyrak funksiyasi bilan bog'liqligini ko'rsatadigan xarakterli xususiyat anemiyani davolashda an'anaviy terapiyaning samarasizligi hisoblanadi.

Agar buyrak muammosiga shubha qilinsa, birinchi navbatda peshob rangiga e'tibor berish kerak. Ko'pik, qon yoki boshqa aralashmalar mavjudligi darhol laboratoriya diagnostikasi va davolashni talab qiladi. Shuningdek, kunlik miqdorning kamayishi buyraklarda muammo borligini ko'rsatishi mumkin.

Buyraklar butun organizmning ishini tartibga solishda ishtirok etadi, ya'ni ularning ishidagi har qanday muammo boshqa barcha organlar va tizimlar ishining yaxlitligini buzilishiga olib keladi.

Buyrak patologiyasining oldini olish uchun yuqorida ko'rsatilgan belgilarning birinchi paydo bo'lishida imkon qadar tezroq shifokor bilan maslahatlashish, buyrak kasalliklarini davolash uchun keng qamrovli klinik va laboratoriya tekshiruvidan o'tish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Гоженко А.И., Гоженко Е.А., Функциональный почечный резерв в физиологии и патологии почек. Буков. мед., т. 16,3(63): 2015. 18ст.
3. Каримов М.М., Даминов Б.Т., Каюмов У.К. Хроническая болезнь почек как медико-социальная проблема и факторы риска и её развития // Вестник Ташкентской медицинской академии. – Ташкент, 2015. - № 2. – С. 8-12.
4. Каримов М.М. Вопросы прогрессирования хронических болезней почек с позиции не которых звеньев патогенеза // Вестник Ташкентской медицинской академии. – Ташкент, 2014. - № 4. – С. 7-19.